

Auteur: Wilke Martens en Sophie van der Spek |
Illustratie: Ez Silva

Zelfstandige gemeente of deelgebied: verenigingsleven blijft in DNA van Rozenburg

Van oudsher heeft Rozenburg een rijk verenigingsleven: er is een biljartclub en een tennisclub, een carnavalsvereniging en een breiclub, een scouting en een ouderenbond. Wie een nieuwe vereniging wilde oprichten werd enthousiast onthaald en als een vereniging even financieel in de knel zat, kreeg ze bijval vanuit de gemeente. Echter, sinds Rozenburg in 2010 bestuurlijk is opgegaan in het veel grotere Rotterdam, loopt het allemaal anders. Regels zijn veranderd en worden strikter nageleefd; provisorische oplossingen zijn niet meer genoeg. Toch is Rozenburg erin geslaagd om haar rijke verenigingsleven te behouden. IDEM-redacteur Wilke Martens en Sophie van der Spek van RADAR zochten uit hoe dat is gelukt. “Geen ouderenbond meer? Dan beginnen we er toch zelf een!”

Schotse Hooglanders staan gulzig te grazen, terwijl op de achtergrond de zware industrie van de Rotterdamse haven onafgebroken doorbuldert. Rozenburg is omringd door water. Het kleine dorpje op het gelijknamige eiland is van oorsprong een agrarische gemeenschap, maar na de Tweede Wereldoorlog veranderde het in een dorp vol havenarbeiders. Inmiddels is het een plek waar natuur en industrie naast elkaar bestaan: op de landtong is volop ruimte voor groen en recreatie, terwijl in de verte de haven continu in bedrijf is. De meeste bewoners van Rozenburg werken in de haven, of bij een van de bedrijven op bedrijventerrein Pothof, maar zijn niet 'op het dorp' geboren. Toch wonen de meeste bewoners er al jaren en willen ze er ook niet weg. Want met nog geen dertienduizend inwoners blijft Rozenburg een dorp, of het bestuurlijk nu bij Rotterdam hoort of niet.

Rijk verenigingsleven

Rozenburg heeft van oudsher een rijk verenigingsleven. Hoeveel verenigingen er precies zijn is onduidelijk, maar volgens de laatste - overigens nog niet afgeronde - inventarisatie van welzijnsorganisatie DIA zijn het er ten minste vijftig. Van de carnavalsvereniging tot de breiclub: ze krijgen allemaal een plekje. Volgens Marjon McElligott, huidig gebiedscommissielid en voormalig raadslid van Rozenburg, zit dat in het DNA van het dorp. "We hebben hier verenigingen die al meer dan honderd jaar oud zijn", vertelt ze tijdens een gesprek in de bibliotheek van Rozenburg, die tevens dienstdoet als Huis van de Wijk. In de ene zithoek drinken ouderen een kopje koffie en maken ze een praatje, terwijl een jonge moeder bij de kasten prentenboeken uitzoekt om haar kroost mee te vermaken. Het had niet veel gescheeld of de bibliotheek was er niet meer geweest, vertelde McElligott aan het begin van het gesprek. Het stond als een van de eerste voorzieningen op de lijst om te verdwijnen na de samenvoeging met Rotterdam. Maar McElligott en haar collega's hadden alles op alles gezet om de bibliotheek te behouden. Met succes.

"De bibliotheek, het voormalige gemeentehuis, maar vooral de verenigingen: ze vormen de binding van ons dorp", vervolgt McElligott. "Als je over Rozenburg praat, kun je niet zeggen dat het een monumentaal dorp is, of een trekpleister vanwege de omringende natuur of iets dergelijks. Maar iedereen die hier woont zal wel zeggen dat de sociale sector heel erg sterk is."

Muziektheater De Ontmoeting, dat is gevestigd in de oude kerk, is hiervoor illustratief, meent McElligott. "Er zitten muziekverenigingen, koren, een naaicafé, theater: daar gebeurt van alles", zegt ze. "En het draait volledig op vrijwilligers. Rozenburg is een dorp met veel vrijwilligers en veel vrijwilligersorganisaties: dat is de kern van deze plek. We hebben dat als zelfstandige gemeente altijd gekoesterd, door presentjes of soms financieel bij te springen, al vonden sommigen dat we de verenigingen te veel verwenden."

Die rijke traditie van verenigingen is waardevol, omdat het burgerparticipatie - het politieke ideaal sinds grofweg 2013 - alleen maar aanwakkert, zo blijkt ook uit de theorie van socioloog Erik Snel, waarin onder anderen de Amerikaanse socioloog Sampson wordt aangehaald. "Sampsons centrale stelling is dat bewoners meer participeren in lokale initiatieven en activiteiten wanneer er een traditie en een infrastructuur van private initiatieven in de buurt aanwezig zijn, zoals blijkt uit de aanwezigheid van lokale kranten, buurtorganisaties, buurtpreventieprojecten, hulpverlenings- en welzijnsinstellingen, enzovoort. Door zo'n organisatorische infrastructuur en een traditie van burgeractivisme lukt het beter om burgers te mobiliseren om actief te worden dan in buurten zonder zo'n traditie en netwerk van organisaties." Maar wat gebeurt er als deze rijke Rozenburgse traditie van burgeractivisme voor grote uitdagingen komt te staan als gevolg van bestuurlijke veranderingen?

Van zelfstandige gemeente naar stadsgebied

De organisatorische infrastructuur en de traditie van burgeractivisme in stand houden was voor Rozenburg als zelfstandige gemeente nooit een probleem, aldus McElligott. De prijzen om een locatie te huren waren laag, subsidie aanvragen voor evenementen was eenvoudig en er werd snel een oogje toegeknepen als bijvoorbeeld met de hele straat werd gebarbecued in de openbare ruimte. Maar dat alles veranderde in 2010, toen Rozenburg van zelfstandige gemeente bestuurlijk overging in stadsgebied van Rotterdam. Voor deze overgang werd al twee jaar lang nagedacht over de toekomst van Rozenburg. Uit een onderzoek van de provincie Zuid-Holland bleek namelijk dat de openbare orde en veiligheid niet op orde waren. In een vervolgonderzoek naar bestuurskracht bleek Rozenburg ook op dat vlak niet te voldoen. Het advies van de gedeputeerde staten luidde om de zelfstandigheid op te geven. Maar waar kon Rozenburg bij aansluiten? Het tegenovergelegen Maassluis kon het minst op draagvlak rekenen van bewoners en Rotterdam werd vooral geassocieerd met criminaliteit, mensen met migratieachtergrond en weinig groen.

Toch stemde een onwaarschijnlijk nipte meerderheid van de Rozenburgse raadsleden (acht tegen zeven) op 10 juli 2008 voor aansluiting bij de gemeente Rotterdam. Los van alle bestuurlijke hervormingen die hiermee gepaard gingen, kwam ook het verenigingsleven niet onder veranderingen uit. Onder Rotterdams bewind, bleek marktdenken veel prominenter op de agenda te staan. Verenigingen moesten - net als gemeenten zelf - vercommercialiseren: in plaats van louter subsidie te ontvangen, moet - bijvoorbeeld - een zwembad vooral zelf inkomsten genereren.

Als gevolg van deze vercommercialisering van publieke voorzieningen, konden besturen niet meer even via de ons-kent-onsgemeenschap zaken regelen. Er moest een professionaliseringsslag gemaakt worden. McElligott: "Aan de ene kant was het heel goed dat besturen zich echt moesten gaan verdiepen in hun vereniging en

noodgedwongen verder professionaliseerden, maar aan de andere kant gingen sommige bureaucratische regeltjes soms te ver. Als een vereniging bijvoorbeeld een halve gymzaal wilde huren, dan kostte dat - ik zeg maar wat - vijf euro per uur. En als je een half uur eerder kwam om je spulletjes vast klaar te zetten, dan was dat geen probleem - zolang je niemand in de weg zat, natuurlijk."

Echter, sinds de aansluiting bij Rotterdam, moeten gemeentelijke locaties kostendekkende huren rekenen. "Als je dat half uur vooraf niet gereserveerd en niet betaald hebt, krijg je de sleutel niet om je spullen klaar te zetten", legt McElligott uit. "Niet alleen voelt dat voor de verenigingen heel onpersoonlijk en heel 'ondorps', maar voor sommige werden de nieuwe regels ook financieel een probleem. Voor hen was de enige manier om die hogere kosten te betalen, het tarief voor de leden verhogen. Maar dan loop je het risico dat je leden kwijtraakt, want Rozenburgers kunnen relatief gemakkelijk in Voorne-Putten gaan sporten, waar de tarieven lager zijn."

Het lijkt een duidelijk voorbeeld van de 'BV Nederland', waarbij meer oog is voor de korte termijn ('verenigingen moeten zoveel mogelijk zichzelf zien te bedruipen'), dan voor de consequenties voor de burger op lange termijn (nabije (sport)voorzieningen verdwijnen). Politicologe, oud-politica en oud-burgemeester Johanneke Liemburg licht dit mechanisme toe in haar essay Het failliet van de BV Nederland: "Het marktdenken is gericht op het korte-termijnbelang van sommige individuen (aandeelhouders) en niet op de duurzame ontwikkeling van de samenleving als geheel. De BV is financieel-economisch en niet sociaal-cultureel van aard. Door de eenzijdige nadruk op effectiviteit en efficiency worden burgers geconfronteerd met meer regels, meer formuleren, meer controle, meer kosten, zonder dat hun problemen worden opgelost."

Binding met omliggende gemeenten

De noodzaak om Rotterdam-conforme tarieven te hanteren, bleek voor verenigingen al snel een groot probleem. Hoe kun je leden behouden als ze een paar kilometer verderop -

maar in een andere gemeente - hetzelfde kunnen doen voor minder geld? “Gelukkig konden we dit probleem vrij snel met de gemeente Rotterdam bespreken”, zegt McElligott. “Want als je hier strikt de tarieven uit Rotterdam zou hanteren, zouden het zwembad en de sporthal leegstaan.” Rotterdam bleek op voor Rozenburg cruciale punten bereidwillig om water bij de wijn te doen. “Allereerst wil niemand dat die gebouwen leeg komen te staan”, zegt McElligott. “Maar vooral wilden wij - en gelukkig ook gemeente Rotterdam - dat we zulke voorzieningen gewoon voor ons eigen gebied konden behouden.”

Behoud van voorzieningen specifiek voor Rozenburg, lijkt vooral van belang vanwege het gebrek aan binding met Rotterdam. Rozenburgers voelen niet alleen weinig binding met de stad vanwege de geografische afstand en slechte ontsluiting met het openbaar vervoer, maar ook is er een culturele afstand. “De gerichtheid op en identificatie met Rotterdam is beperkt en men voelt zich achtergesteld door het gemeentebestuur”, zo staat te lezen in het rapport van Regioplan. Snel et al. (2018) bevestigen dat mensen die meer ingebed zijn in de buurt, door contacten en verbondenheid, eerder geneigd zijn deel te nemen aan buurtactiviteiten.

McElligott herkende tijdens de overgangsfase duidelijk de problemen die de fysieke en mentale afstand tot het stadhuis opleverde voor verenigingen. “Het gaf in eerste instantie best wel wat moeite”, zegt ze. “Het is de meeste besturen gelukt om door te gaan. Maar, laten we eerlijk zijn, er waren ook bestuursleden die niet konden omgaan met ‘administratieve rompslomp en bureaucratisch gedoe’. In die gevallen zijn er wel nieuwe bestuursleden gekomen die het stokje hebben overgenomen. We zitten nu weer in rustig vaarwater, maar het was een tijdje niet niks.”

Tussen wal en schip: de scouting

De scouting van Rozenburg was een van die organisaties waar het bestuurlijk even tegen zat. Met man en macht is geprobeerd geld bij elkaar te sprokkelen om het hoofd boven water

te houden. “De afgelopen periode hebben we hard moeten werken voor het voortbestaan van de vereniging”, legt Bart van Harten, de huidige voorzitter van de scouting, uit. “Er zijn de afgelopen jaren wat wisselingen in het bestuur geweest, omdat sommigen voorheen wat steekjes hebben laten vallen. Denk dan aan subsidies die niet op tijd zijn aangevraagd, waardoor we nu achter de feiten aanlopen. We doen nog steeds hard ons best om ons hoofd boven water te houden, nog altijd verkeren we in zwaar weer door oude schulden.”

Het feit dat de scouting letterlijk in twee gemeentes gevestigd is, maakt het er niet gemakkelijker op. De scouting van de Albert Schweitzer Groep heeft namelijk een zeeverkennerlocatie, die gevestigd is in Brielle, en een landtak met de locatie op Rozenburg. “Op zich is het geen probleem dat we twee locaties hebben”, zegt Van Harten. “Maar je moet wel wat meer moeite doen om de locaties draaiende te houden. Als we subsidie aanvragen bij landelijke partijen, dan vragen we die aan voor de vereniging - ongeacht de locatie. Maar voor specifieke aanvragen, moeten we de ene keer aankloppen bij gemeente Rotterdam en de andere keer bij gemeente Brielle.”

De bijzondere constructie lijkt voor de leden echter niets uit te maken: de instroom blijft op peil. “Rozenburg is geen grote gemeenschap, dus je hebt al vaak vriendjes of klasgenootjes van leden die ook willen meedoen”, zegt Van Harten. “Genoeg vrijwilligers vinden om leiding te geven, is een ander verhaal. Je kan niet zomaar vijftig kinderen bij drie volwassenen zetten, dus we moeten de instroom wel reguleren. Ouders springen vaak bij als er activiteiten zijn of klusjes, maar bestuursleden of actieve leiding vinden: dat is lastig in een klein dorp als Rozenburg. En wat dit betreft is Rotterdam toch echt te ver weg, daar hebben ze bovendien hun eigen scoutingverenigingen.”

Vaste vrijwilligers vinden mag dan lastig zijn, aan betrokkenheid van de Rozenburgers zelf ligt het niet. Tijdens de coronacrisis hebben bewoners de scouting uit de financiële nood geholpen: dankzij een wafelactie van een van

de leden kan de vereniging weer heel even rondkomen. Maar ook voor corona was al de betrokkenheid groot. “We zijn heel blij dat lokale ondernemers vaak met ons meedenken”, zegt Van Harten. “Als we een activiteit organiseren, sponsort bijvoorbeeld de lokale supermarkt wat eten en drinken. Soms is het wat schipperen tussen wal en kade, maar gelukkig zijn er veel mensen die met ons meedenken - ook van de gebiedscommissie.”

Gebrek aan vastgoed

Hoe hard de gebiedscommissie ook haar best doet om met de verenigingen en organisaties mee te denken, soms lopen ook gebiedscommissieleden tegen beperkingen aan. Voorzieningen verdwijnen namelijk niet alleen om demografische of economische redenen, maar vooral door een dreigend tekort aan maatschappelijke huisvesting. “Sommige verenigingen of bewonersinitiatieven zijn genoodzaakt de handdoek in de ring te gooien”, zegt McElligott, “simpelweg omdat er geen plek is.” Zo verkeerde de biljartclub in zwaar weer. “Het pand waar de biljartclub is gevestigd, dienstencentrum Het Anker, wordt gesloten”, vertelt McElligot. “De biljartclub moet dus uit het gebouw, dat zorgverlener Careyn heeft afgestoten om kosten te besparen. De vereniging ging hard op zoek naar iets anders, maar het is niet zo eenvoudig om drie of meer van die flinke biljarttafels zomaar ergens anders te plaatsen. Er moet echt een permanente oplossing gevonden worden.”

McElligot wijst daarbij op het sociale aspect van de biljartclub, dat met het pand verloren zou gaan. “De club telt ongeveer tachtig leden, vooral mannen, en doen mee aan regionale wedstrijden. Ze maken dagelijks gebruik van de ruimte, waar ook een barretje in zat. Zie maar een nieuwe maatschappelijke locatie te vinden waar de biljarttafels in passen en waar een barvergunning op gegeven kan worden. Ze hadden tijdelijk in de oude sporthal terecht gekund, maar die staat op de slooplijst. Bovendien kan hier de bar niet in en is het niet geschikt om bezoekers te ontvangen als er een wedstrijd wordt gespeeld. Daarom zijn ze nog altijd op zoek naar een geschikte locatie.”

De biljartclub is niet de enige die lijdt onder het gebrek aan ruimte, al kunnen andere verenigingen zich wat flexibeler opstellen. “Zo kon handbalvereniging Indus op een gegeven moment alleen nog maar buiten trainen, omdat ze de kantine niet konden betalen”, legt McElligott uit. “Dat was een aderlating, maar ze gingen gewoon door. Uiteindelijk zijn ze gaan samenwerken met de Smooksnuivers, de lokale carnavalsvereniging. Door de kantine te delen - en dus ook de kosten daarvoor - konden ze allebei hun activiteiten voortzetten. Er moest alleen een bijzondere constructie op papier verzonnen worden, want officieel mogen een sportvereniging en een carnavalsvereniging niet samenwerken. Carnaval heeft immers weinig met sport te maken. Door bemiddeling van de gebiedscommissie lukte het dan toch om het contractueel voor elkaar te krijgen, maar dat soort procedures duren gewoon ontzettend lang.”

Succesverhaal: ouderenbond neemt heft in eigen hand

Ondanks nieuwe regels, gebrek aan vastgoed en afstand tot het stadhuis, lijkt Rozenburg erin geslaagd haar bewoners tevreden te houden over de voorzieningen. Hoewel het voorzieningenniveau objectief gezien nagenoeg gelijk is gebleven (met een score van 66 in 2014 ten opzichte van 65 in 2020), zijn Rozenburgers in de loop van de jaren een stuk tevredener geworden over het voorzieningenniveau. Waar in 2014 slechts 34 procent van de huishoudens tevreden was over het aanbod aan voorzieningen tezamen, is dit in 2020 gestegen naar 54 procent. Alleen een bank, postkantoor en betere ov-aansluiting wordt door de meerderheid van de Rozenburgers gemist (Cijfers: gemeente Rotterdam; OBI, Wijkprofiel 2014-2016-2018-2020).

Ondanks de opgelegde ‘marktwerking’ van zowel lokaal bestuur als organisaties en gebrek aan maatschappelijk vastgoed, lijkt de traditie van burgeractivisme en het ‘DNA van Rozenburg’ waar het verenigingsleven in gekerfd staat de overhand te houden. Natuurlijk geeft een enkele vereniging het op, maar de

meeste lijken er linksom of rechtsom in te slagen om op de been te blijven. Soms doen ze dat door de samenwerking op te zoeken, soms door gewoon zelf de organisatie over te nemen als bewoners, zoals de Ouderenvereniging Rozenburg met groot succes deed.

De lokale afdeling van de Algemene Nederlandse Bond voor Ouderen (ANBO) viel in 2016 weg door herindeling en afgetreden bestuurders. In plaats van een wekelijkse activiteit van de lokale afdeling, bleef er met geld van de landelijke ANBO slechts ruimte voor een of twee activiteiten per jaar. Veel te weinig, vonden Harry van den Ende en Fanny Zuur. Ze peilden de interesse voor een nieuwe ouderenvereniging en op 14 januari 2016 werd de oprichtingsakte ondertekend bij de notaris. Inmiddels heeft de vereniging meer dan tweehonderd leden, organiseren ze wekelijks activiteiten en bieden ze hulp bij administratie of rijbewijskeuring. “We doen ontzettend veel”, vertelt Zuur. “Eens per maand organiseren we een bingo, op donderdagochtend organiseren we line-dance, we hebben filmavonden en spelletjesmiddagen voor jong en oud - die we samen met welzijnsorganisatie DIA hebben opgezet. Daarnaast organiseren we allerlei andere activiteiten, zoals een gezondheidsmarkt of de Dag van de Ouderen, ieder jaar op 1 oktober.”

Daarnaast ondersteunen de vrijwilligers van de Ouderenvereniging Rozenburg ook op andere manieren. Zo dienen ze als vraagbaak voor ouderen of spelen ze klachten door naar de gemeente - bijvoorbeeld over ontoegankelijke stukken in de openbare ruimte. Bovenal geven Van den Ende en Zuur de gebiedscommissie gevraagd en ongevraagd advies en vormen ze een schakel tussen burgers en gemeente. “Op een dag kwam ik terug van een bedevaart en moest ik 's avonds naar de gebiedscommissie”, vertelt Zuur. “Ik had er eigenlijk geen zin in, maar ik heb me toch bij elkaar geraapt en ben gegaan. Daar werd ik meteen aangesproken: ‘Oh Fan, jou moet ik hebben.’ Later was ik toch blij dat ik gegaan was, want ze wilden ons betrekken bij een pilot voor de buitengebieden.”

Hoe goed het ook gaat met de ledenaantallen, de activiteiten en de adviesfunctie aan de gemeente, ook de Ouderenvereniging kampt met het gemis van een eigen locatie. “We zaten eerst in een pand van Careyn, de zorgorganisatie”, legt Zuur uit, “maar zij hebben dat afgestoten omdat het te duur werd. Van meerdere verenigingen horen we dat er behoefte is aan een eigen stek. Maar het gaat ook om de centen, dus misschien moeten we samen met een andere vereniging iets huren. Er staat hier een school met zes lokalen leeg, daar kunnen we een gezamenlijk verenigingshuis in maken. Zo'n lokaal, dat zie ik best wel zitten.”

Geraadpleegde bronnen

- IDEM Rotterdam (2017). Gebiedsbeeld Rozenburg. Signalen over integratie, discriminatie, v/m-emancipatie en lhbt-emancipatie uit Rozenburg.
- Troonrede 2013, geraadpleegd via <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/toespraken/2013/09/17/troonrede-2013>
- Snel, Erik & Custers, Gijs & Engbersen, Godfried. (2018). Ongelijkheid in de participatiestad. Mens en maatschappij. 93. 31-57.
- Van Nierop, Leonie. ‘Rozenburg wordt stukje bij beetje opgegeten’. NRC, 3 april 2008. <https://www.nrc.nl/nieuws/2008/04/03/rozenburg-wordt-stukje-bij-beetje-opgegeten-11514918-a61910>
- Oude Ophuis, Van Dantzig & Renooy. Toekomstscenario's kleine kernen Rotterdam – Trends, ontwikkelingen en beïnvloedingsmaatregelen voor Hoek van Holland, Rozenburg en Pernis. Regioplan, 2015.
- ‘Scouting Rozenburg gered na wafelactie’. Rijnmond, 2020. <https://www.rijnmond.nl/nieuws/195106/Scouting-Rozenburg-gered-na-wafelactie>
- Wijkprofiel Rotterdam 2020. (Cijfers: gemeente Rotterdam; OBI, Wijkprofiel 2014-2016-2018-2020)
- Bock, Bettina B. Van leefbaarheid naar toekomstkracht; inspiratie voor een nieuw krimpbeleid. Uit: Land in samenhang: Krimp en regionale kansengelijkheid, 2019.